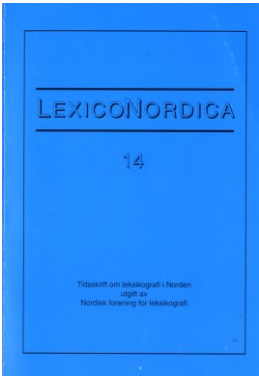

LexicoNordica

Forfatter:	Bo-A. Wendt [Lödigt lexikograferade göingemål]	
Anmeldt værk:	<i>Ordbok över folkmålen i västra göinge hörad</i> av Gösta Sjöstedt, under redaktionen av Göran Hallberg (del 1-4), Stig Isakson (del 1-4), Bengt Pamp (del 1-3), Sten-Bertil Tide (del 1) & Magnus Ollson (del 4), Språk- och Folksminnesinstitutet, skrifter utgivet genom Dialekt- och ortsnamnsarkivet i Lund 1, Lund 1979-1999, 782 s.	
Kilde:	LexicoNordica 14, 2007, s. 341-354	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Bo-A. Wendt

Lödigt lexikograferade göingemål

Ordbok över folkmålen i Västra Göinge härad av Gösta Sjöstedt, under redaktion av Göran Hallberg (del 1–4), Stig Isaksson (del 1–4), Bengt Pamp (del 1–3), Sten-Bertil Vide (del 1) & Magnus Olsson (del 4), Språk- och folkminnesinstitutet, Skrifter utg. genom Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund 1, Lund 1979–1999. 782 s.

1999 utkom den fjärde och sista delen av Gösta Sjöstedts *Ordbok över folkmålen i Västra Göinge härad*, 20 år efter att den första delen kom i tryck – och 70 år efter att Sjöstedt en gång i tiden först inledde sin insamling av dialektmaterial i detta nordöstskånska härad. Det finns för det svenska språkområdet inte så många lika fylliga beskrivningar av ett områdes dialektala ordskatt, så denna ordboks fullbordande var förstås ett mycket välkommet tillskott inom svensk dialektlexikografi. Sedan dess har för skånskans del ytterligare tillkommit dels Åke Hanssons ordbok över sockenmålet i Östra Ingelstad (2001) i sydost, dels Bert Perssons över Oxie härads folkmål (2005) i sydväst. Den förra är utgiven i samma skriftserie som Sjöstedts ordbok och liknar denna till sin (grafiska) utformning av artiklarna men är avsevärt mindre till omfånget, den senare är mycket fyllig men amatöristiskt hopkommen. Det kan förvisso synas väl senkommet med en recension av Sjöstedts ordbok först åtta år efter utgivandet, men den har hittills bara varit föremål för korta anmälningar och förtjänar avgjort, mot bakgrund av det sagda, en fylligare granskning. Dessutom kommer jag att ta denna granskning till utgångspunkt för en del mer generella synpunkter på dialektologisk lexikografi.

Manuset till den här recenserade ordboken hade avlämnats till dialektarkivet i Lund (DAL) redan i början av 1970-talet – av den Gösta Sjöstedt som disputerade för doktorsgraden 1936 på en i nordistiska sammanhang mycket välkänd avhandling om *r*-ljuden i sydsvenska mål (Sjöstedt 1936) och sedermera till sin pension verkade som läroverkslektor i modersmålet i Hässleholm, från vilken utgångspunkt han under alla åren fortsatte sitt arbete med att insamla västgöingskt dialektmaterial. Att hans manus, inlämnat i handskrivet skick, ”inte utan vissa ganska genomgripande redigeringstekniska och andra ändringar och

kompletteringar kunde vidarebefordras till trycket” får man veta i de inledande redaktionella kommentarerna, som fanns med redan i den först utgivna delen (s. VI), och man kan ana att omstöpanandet av det till en konsekvent redigerad form har krävt inte så litet arbete, om än redaktionskommittén försäkrar att ordboken är ”fortfarande Gösta Sjöstedts och ingen annans” (ibid.).

Den recension av hela ordboken som föreligger här får ses som en i allt väsentligt lexikografiskt inriktad sådan, inte dialektologiskt. Jag kommer sålunda att först och främst värdera boken som ordboksverk, inte hur rätt och rimlig dialektbeskrivningen i den är. Uppläggningsen bär också sin prägel härav. Först kommer något att sägas om ordbokens ordurval och artikelindelning (avsnitt 1), sedan något om den normalisering av uppslagsformerna som man tillämpat (avsnitt 2) och så till sist något om de enskilda artiklarnas uppbyggnad och innehållsliga delmoment (avsnitt 3). I ett avslutande avsnitt följer så en sammanfattande värdering.

1. Ordurval och artikelindelning

Om urvalet av ord kan nog sägas att det ger intryck av att helt enkelt omfatta det upptecknade materialet av dialektord – varken mer eller mindre (enligt dialektlexikografisk sed utan att heller väja för grovkornigt språk, såsom riksspråkslexikografer i det längsta gjorde). Det innebär att det i visst hänseende ter sig litet slumpartat. Det blir tydligast i sammansättningsurvalet och allra tydligast för sammansatta räkneord. Så finns till exempel vid sidan av *aderton* följande med detta sammansatta grundtal (här återgivna med siffror): 1814, 1822 och 1888 (alla belagda som årtal). Dessa fungerar givetvis mycket väl som ett slags exempel på hur sammansatta grundtal kan se ut (sålunda i dessa fall *-tvau' o tju`e* mot *-autiaut`a*). Som en tänkt systematisk redovisning av ett måls etablerade ordförråd blir däremot sådana här tillfälligheter i urvalet litet iögonfallande. De går igen också bland ”vanliga” sammansättningar – de som redovisas verkar vara de som råkar ha blivit upptecknade, sedan må de var helt lexikaliserade eller aldrig så tillfälliga. Mest är detta förstås en rent teoretisk problematisering. Också de mest tillfälliga sammansättningar bidrar till att exemplifiera hur sådana (kan) bildas och hur dialektens ljudbild ser ut. Dessa näsvisa synpunkter är sålunda en rent lexikografisk reflektion och sannolikt främmande för ett dialektologiskt förhållningssätt: det dialektala källmaterialet är inte (längre) lika nästan outtömligt stort som ett nutida riksspråkligt sådant,

och man får därför hålla till godo med vad man alls har. Att mycket därvid saknas som rimligtvis måste ha funnits (och varit mer eller mindre väletablerat) kan inte hjälpas – och i gengäld får också tillfälliga ord-bildningar i dokumentationens namn sitt intresse, väl inte som sådana men för det fonologiska och morfologiska vittnesbörd de ändå lämnar.¹

I de redaktionella kommentarerna säger sig redaktionskommittén inte ha velat ”utnyttjat materialet i DAL till att producera helt nya ordboksartiklar på grundval av uppteckningar [...] av andra än Gösta Sjöstedt” (s. VI). Stickprov i DAL:s arkiv visar att där förvisso finns en del belägg på ord som inte kommit med, men de är nästan alla enbeläggsord, huvudsakligen sammansättningar eller uppenbart yngre lånord. En del av dem är kanhända ratade redan av Sjöstedt själv. Han har nämligen i ordboken tagit med somligt annat i arkivet som upptecknats av andra än honom själv (vilket också antyds i hans förord, s. IV). Vad mera är, det finns faktiskt i arkivet också enstaka lappar av Sjöstedt själv vars vittnesbörd inte influtit i ordbokstexten, så det som ovan sagts om att urvalet helt följer materialet tycks inte stämma till fullo. Utöver de i det sammanhanget anförda sammansättningarna med *aderton* finns det inte mindre än 12 ytterligare sammansatta grundtal (av Sjöstedts hand), så möjligtvis är de tre som finns med just strategiskt utvalda exempel ändå.

Alla sammansättningar uppträder som självständiga uppslagsord med lika utförlig redovisning på alla punkter som varje annat ord, fastän oftast vad gäller uttalet av förleden identiska med andra sammansättningar till samma ord och vad gäller böjning av efterleden identiska med denna led som enkelt ord – och utan bekymmer för hur utrymmeskrävande detta ibland kan bli. De ges alltid också en betydelseangivelse i samma mån som andra ord, också om denna är rimligt självklar utifrån delarna, till exempel ”**brödkista** [...] kista att förvara bröd i”. En annan sida av samma grundhållning är det väl att man i fråga om sidoformsliknande varianter av i grunden snarast ett och samma ord överlag har föredragit redovisning i skilda artiklar. Den enda sidoformsvariation man återkommande – men ingalunda konsekvent – redovisat i samma artikel är den med svag maskulin sidoform vid sidan av stark enstavig, sålunda till exempel ”**jäsk(e)**, s. m. 1 el. 3”, ”**selkack(e)**, s. m. 1 o. 3” (om systemet med böjningskoder se avsnitt 3.1 nedan). Det stämmer givetvis väl med den materialnära redovisningsprincipen att särhålla

¹ Jämför dock med dialektforskaren Stig Björklunds förslag (1980:213) att uppenbart tillfälliga sammansättningar – hans exempel är **bössdjävul** – hellre kunde ges som exempel under det enkla ord vars bruk det först och främst illustrerar.

hellre än att med en mer generaliserande analys sammanhålla. Det hade emellertid, åtminstone ibland, kunnat skapa litet bättre överblick över ett etymologiskt och semantiskt sammanhållet ordkomplex, om man istället gått in för att sambehandla detta. Det hade kunnat något minska behovet av de nu väldigt många korshänvisningarna i betydelsebeskrivningen. Redovisningen av vilken böjning och vilka uttal som hör till vilken ordform hade rimligen inte blivit mindre entydig än i ovannämnda samordning av stark och svag maskulinum, om till exempel de feminina **balj** och **balja** eller verben **längas** och **längdas** hade samlats i varsin samfälld artikel. Också adverbformer som **ihop** och **ihopa** och **ner** och **ned** (de senare med uttalet *næu'* i båda artiklarna!) utgör nu var sina artiklar. Somliga suppletiva komparationsformer behandlas tillsammans, så **äldre**, **äldst**, andra var för sig, så **minder**, **minst**.

Homonymer redovisas med upphöjd siffra före ordet, vilket medför att ord av olika ordklass kan ingå i samma nummerserie, till exempel ¹hy, s., ²hy, v., ³hy, interj. I något enstaka fall samsas olika ordklasser i samma artikel (som enbart numrerade moment, så **fel**, s., adj. oböjl. o. adv.), men normalt inte (det om **fel** litet påminnande **sist** är tre artiklar: ¹s. (i uttryck som *te sis t* mycket tveksamt analyserat som substantiv), ²adj. och ³adv.).

2. Normalisering till rikssvenska

Som redan torde ha framgått av exempel i det föregående, normaliserar ordboken sin uppslagsformer till rikssvenska eller ”till den form de skulle ha haft om de hade varit riksspråkliga” (s. VI). Detta är en väl etablerad hållning när det gäller redigering av dialektordböcker (vilket man också framhåller i de redaktionella kommentarerna). I beskrivningar av större dialektområden, inte minst i en rikstäckande som den väl dessvärre för alltid ofullbordade över Sveriges alla dialekter, är detta det enda rimliga tillvägagångssättet. För ett litet, jämförelsevis väl sammanhållet dialektområde ter sig däremot tanken på att komma fram till en lokal normalform inte alldeles orimlig. Hur en dylik skulle vaskas fram tål givetvis att dryftas: den bäst belagda, den ljudlagsenligt ”riktigaste”, den etymologiskt tydligaste eller rentav bara en kompromiss mellan dialektens form(er) och standardspråkets?

Det finns både för- och nackdelar med den hållning man valt i Sjöstedts ordbok. Man kan med Barbro Söderberg (2000:264) tycka att det är fördelaktigt att ”även den oinvidige har lätt att finna de dialektala motsvarigheterna”. Främst är detta en fördel för just den brukare som

vill utnyttja ordboken för att ta reda på hur det eller det ordet heter på göingemål eller om det alls är belagt där. Det handlar då kanhända gärna om centrala innehållsord och formord, där till exempel den pronomiella formredovisningen är högintressant läsning. Den brukare som istället använder Sjöstedts ordbok som receptionsordbok – och vill veta vad det eller det göingemålsordet betyder –, kan däremot lätt få problem när vederbörande med förtroende vänder sig hit. Lägg därtill att användare ur allmänheten – de som torde ha svårast att vidta behövlig transponering av ljudbilden – nog främst hör till denna senare kategori. (Det kan till exempel vara en medlem i den Västra Göinge hembygdsförening vars ordförande Gösta Sjöstedt en gång var som därmed kan tänkas få svårt att hitta det ord som sökes.) Framförallt handlar det här om ibland väsentliga skillnader i den betonade stavelsens vokalism mellan det faktiska dialektordet och det normaliserade uppslagsordet: dialektens *døn`t* beskrivs i artikeln **dynt**, *må`sla* under **mussla** (verb), *trö`* under **tråda** och så vidare.

Det finns givetvis stor regelbundenhet i dessa korrespondenser, så en mer idog användare av ordboken lär sig nog efter hand att så att säga översätta det dialektbelägg man sitter med till rätt uppslagsform. För mer tillfälliga användare – och de är kanhända ändå inte så få – riskerar däremot den enda bekantskapen med Sjöstedts ordbok bli den att man konstaterar sig inte hitta vad man sökte, fastän det egentligen finns där. Jag hade därför gärna önskat mig åtminstone en inledande liten sammanställning av viktigare korrespondenser mellan dialekt- och uppslagsformer att ty sig till för den som inte hittar vad den söker, men allra helst att alla påtagligt avvikande dialektformer (och här kunde det ofta förslå med bara förstastavelserna) på alfabetisk plats hänvisades till rätt uppslagsform. Möjligen hade det räckt att göra det för ord som saknas i riksspråket. För de övriga är ”översättningen” till den inlärdas skriftbilden mestadels rätt given, om än kanhända inte alla omedelbart identifierar till exempel ett göingskt *hå`dra* med **huttra** eller *mu`lad* med **möglad** (om man nämligen använder ordboken just som receptionsordbok). Nu finns det förvisso ansatser att tillmötesgå detta krav, flera senare i ordboken än i början. Till exempel hänvisas ^{2,3}**klöv** till **klyv** respektive **klev** och **råga** till ²**rugga**. Likväl är dessa i det stora hela undantag, och många hänvisningar, särskilt i de första delarna, går tvärtom åt andra hållet: från den etablerade riksspråksformen till en normaliserad dialektvariant, som när **antingen** hänvisas till **antan(s)** och **gråta** till **gräta**. I synnerhet i del 1 förekommer det till och med hänvisningar från ett riksspråksord till det bara betydelsemässigt motsvarande dialektordet, så **dimma** till ¹**tåka**.

Jag är eljest full av beundran för de många etymologiseringar i inte sällan väglöst land som ordbokens normalisering av de specifika dialektorden till riksspråksform inneburit – och de aha-upplevelser dessa ibland förmedlar.² Sedan ligger det i sakens natur att det val av normaliserad form man gjort ibland kan ifrågasättas. Framförallt handlar det om hur avvikande dialektformen får vara för att ändå föras upp som den hävdvunna riksspråksformen. Oftast har särutvecklingar i dialekten av historiskt samma ord som ett i riksspråket föranlett konstruktion av en från detta senare litet avvikande normalisering, i stil med hur ordet i historicerande stavning på grundval av den alternativa utvecklingslinjen kunde ha sett ut. Så för ordboken upp uppslagsformer som **frå** 'från', **låte** 'läte' och **svärd** 'svål' (alltså < fönord. **svardher* > sv. *svål*, da. *svær*). Till Stig Björklunds (1984:140) irritation har man också valt **ikar(n)e**, inte **ekorre**, från vilket det visserligen hänvisas men detta, menar han, ”ter sig för uppsvenska dialektforskare som en onödig omväg till göingemålets uttalsformer”. Andra gånger körs dialektformen utan vidare över, till exempel **nässla** (inte **nälla**), **nypon** (inte **vipon**) och **inspektor** (inte **spektor**).

3. Artiklarnas innehåll

De enskilda ordboksartiklarna är väldigt strikt och enhetligt uppbyggda. De utgörs (efter uppslagsformen) av i tur och ordning: ordklassificering och (i relevanta ordklasser) böjningsuppgift, uttal(svarianter) med lokaliseringssuppgifter, betydelseangivelse, ibland kompletterad med kollokationer eller uttryck exemplifierande ordets användning och till sist hänvisningar. Dessa innehållsenheter behandlas i det följande var för sig.

3.1. Ordklass och böjning

Ordklassangivelserna följer den traditionella skolgrammatiken. Adjectiviska particip redovisas dock som egna uppslagsord etiketterade ”ptc.”. Adverbiellt använda neutrala adjektiv redovisas också som egna artiklar, så till exempel **hårt** och **redigt** vid sidan av **hård** och **redig**.

² I inte så få fall hade ens nyfikenhet gärna sett att de etymologiska utredningar som fått göras men ”som tyvärr inte kan redovisas i en ordboks knappa framställningsform” (s. VII) ändå hade kunnat antydans.

För böjningsuppgifterna utnyttjas vid substantiv, adjektiv och svaga verb ett sifferkods-system som finner sin uttydning i de redaktionella kommentarerna (s. VII ff.). Det utgör en modifikation av systemet i Wangö (1963) (över huvud taget grafiskt snarlikt) och ger förvisso en entydig precision i angivelserna: ett "f. 7" ger vid handen att ordet är feminint och har "plural på *-år* med bortfall av ett slutljudande *-a* i singularformen". Likafullt är det inte så brukarvänligt, eftersom man inte kan utläsa böjningen på plats i artikeln. Koder av detta slag är framförallt välgörande när man har att göra med böjningssystem med många olika särgrupper och varianter (jfr med tillämpningen på nyisländsk böjning i Holm & Davíðsson 1986). Tittar man närmare på de numrerade mönstren i Sjöstedts ordbok, visar det sig att en hel del av varianterna är entydigt knutna till en given grundform (och den framgår ju alltid i själva artikeln). Böjningsalternativen är eljest inte mer invecklade än att de utan minskad precision lika gärna hade kunnat anges med pluraländelsen (för substantiv), neutrumändelsen (för adjektiviska ord) respektive preteritumändelsen (för svaga verb), eventuellt med tillägg av något slags utmärkande av vid böjningen flyktig vokal. Detta hade sparat läsaren mödan att behöva rådfråga inledningen för att kunna uttyda de i sig intetsägande sifferkoderna.

3.2. *Uttal och lokaliseringssuppgifter*

Efter ordklass- och böjningsuppgifter följer en uttalsangivelse i kursiv stil. Den får närmast betecknas som utförd med så kallad grov beteckning – till gagn för en litet bredare läsekrets; förutom att två olika *a*³ och två olika *ö*-ljud urskils, är teckenuppsättningen fonematisk och avviker från ett vanligt alfabet bara i det att *æ* anger *ä*-ljud och *w* bilabial halvokal. I den grova beteckningens anda används också digraferna *ng*, *sj* och *tj*. Däremot anges vokalkvalitet genom placering av aksenten (grav eller akut): efter vokaltecknet om vokalen är lång, efter det följande konsonantecknet om vokalen är kort. Inte så sällan förekommer det flera olika uttalsvarianter av samma ord, och till dessa knyts alltid var sin lokaliseringssuppgift, preciserad till socken (med tvåbokstavs-

³ För att göra det enkelt för mig och "sättaren" återges inte denna åtskillnad vid exemplifiering ur ordboken i det följande.

förkortningar⁴). Uttalsvarianter ges nästan alltid i fullform, också om avvikelserna bara avser en liten del av ordet. I bara något enstaka fall upprepas endast denna avvikande del, till exempel:

fiskgråa [...] pl. *fes`kagrau'år* VöFaHvNäMa, -i- Tj

Förutom att det kunnat spara mycket utrymme, hade man faktiskt lättare fått syn på vari variationen närmare bestämt består om man gjort detta angivelsesätt till regel istället för sällsynt undantag.

Senare i artiklarna dyker lokaliseringssuppgifter bara upp undantagsvis. Framförallt gäller det vid i olika betydelsemoment uppdelade ord, där man alltid får veta om en viss betydelse bara är belagd där eller där, och vid anförda uttryck, som alltid lokaliseras.

3.3. *Betydelsebeskrivning*

Efter ett kolon efter sockenlokaliseringen följer så betydelsebeskrivningen. Denna är överlag utförd på vederbörligt stringent sätt. Tekniskt sett skulle vi (om vi bortser från ordets uppslagsform!) kunna se ordboken som en västgöingsk-rikssvensk ordbok, eftersom betydelsen (förstås) anges med en eller flera rikssvenska ekvivalenter, om det finns sådana. Inte sällan krävs det dock litet mer mångordiga definitioner för att ringa in dialektbetydelseerna. Ibland kompletteras betydelsen med rena realiaupplysningar, alltid kulturhistoriskt intressanta men underordning av mer perifer relevans för ordets användning:

aleträsko [...] träsko av al (ansågs vara de bästa; förr gjorde man träskor även av björk och fur, ja t.o.m. av bok)

julned [...] den tid närmast jul då månen är i nedan (och då julslakten skall ske)

Ordboken utnyttjar överlag synonymer i folkmålet genom att bara definiera en av dem och sedan på övriga hänga upp dem på den utförda definierade så här:

hams [...] = **habb**

myrbunke [...] = föreg.

⁴ Här hade jag gärna sett att Visseltofta – som inte så sällan särskiljer sig genom *r*-vokalisering eller bilabialt *v*-ljud – förkortats Vt istället för Va, eftersom det då entydigt hade kunnat skiljas från Vankiva (V_k).

På så sätt får man ett maximalt ekonomiskt utförande av betydelseangivelse och hänvisning på samma gång – men för läsaren kan det förstås bli en liten omväg.

När ett ords betydelse är identisk med den rikssvenska (och ekvivalenten alltså skulle se likadan ut som uppslagsformen) utelämnas betydelseangivelsen. Sådant utelämnande tillämpas dock avsevärt mer återhållsamt än vad som kunnat vara möjligt. Mer tillfälliga sammansättningar som i och för sig skulle förstås av varje rikssvensk förklaras som sagt gärna med all tillbörlig omsorg, men också i övrigt går det att hitta en hel del fall där viljan att förtydliga eller helt enkelt den lexikografiska lusten att definiera tagit överhand över ovannämnda princip, till exempel:

kisa [...] titta med halvslutna ögon
pöl [...] liten vätskesamling på marken, vattenpuss

Så anges nästan alltid latinskt namn på växter och djur, också för dem som har ett med riksspråket överensstämmande namn. Vidare förklaras homonyma ord nästan alltid, också om bara en av homonymerna är rikssvensk eller om det rör sig om olika ordklasser:

¹**ilska** [...] häftig vrede
²**ilska** [...] 1) inflammation i juvret [...] 2) varbildning [...]

¹**ruva**, s. [...] sårskorpa
²**ruva**, v. [...] ligga på (ägg)

För polysema ord är bilden mer komplicerad. Om ordboken verkligen skulle beskriva de västgöingska folkmålen i helt egen rätt, skulle man förväntat sig en fullt genomförd betydelseindelning av språkets mer mångtydiga ord. Vilka av riksspråkets många olika betydelse(nyanse)r finns också belagda i göingemålet? För formord och basala innehållsord nöjer sig ordboken ibland med att ange den rikssvenska ekvivalenten och sedan bara (ofta frikostigt) ge exempel på ordets användning i ett antal uttryck och förbindelser. Utan momentindelning är sålunda till exempel verbet **få** och **god**. Det är emellertid väl så vanligt att betydelseindelningen är mer ambitiös med inte sällan rätt precisa uppgifter om vilka olika betydelser av de också i riksspråket förefintliga som föreligger. På till exempel **affär** ges betydelserna 'butik' och 'handelsuppgörelse'. Också ett formord som **så**, adv. o. konj., har fått en snyggt genomförd betydelsebeskrivning i tre moment. Ibland är uppdelningen mindre övertygande, som när **bjuda** tudelas i betydelserna 'bjuda på

auktion' och 'spendera, inbjuda', under vilken senare uttryck som betyder 'erbjuda sig' och 'bjuda till' sedan också redovisas. För vissa ord redovisar uppdelningen i moment snarare olika referenter eller användningar utan att det är fråga om uppenbart olika betydelser, till exempel:

²blöta [...] *bløda åp'* [...] 1) blöta upp (foder) Ön; 2) blöta upp (läder; i skomakeri) Va; 3) lägga i blöt IgNäÖn
räfsesa [...] 1) kvinna som räfsar vid slätter; 2) kvinna som räfsar undan avfall vid tröskning Sö

När man ibland ovanför de angivna betydelserna kan ana en sammanhållande överbetydelse, sätter förstås materialet gränser för analysen: på ordet **fjärje** har man från en socken betydelsen 'liten bit trädgårdsland' upptecknad, från en annan 'avlång del av potatisåker' och från en tredje 'smal teg på kärrmark' (allt redovisat i olika betydelsemoment), men det är ju inte omöjligt att dessa tillsammans återspeglar en allmännare betydelse 'litet el. smalt stycke mark (för odling)' eller liknande, som de olika sockenborna, om de hade pressats på saken, skulle ha medgivit var vad ordet egentligen betyder, om än de i förstone kommit att tänka på var sina mer specifika instanser av denna betydelse.

När det kommer till sådan polysemi som inte döljs av den riksspråkliga ekvivalenten, är nog över huvud taget villigheten att dela upp i siffermoment större, om än nog så åtskilda betydelser ibland sambehandlas också, så 'avsidet; enstaka' på **ensteka**. Det är mycket sällan man laborerar med underordnade betydelsekiftningar, utan också sådant som snarast är rentav produktivt bildliga användningar av en grundbetydelse redovisas som en egen betydelse för sig. Rätt vanlig är etiketten "oeg.", oftast inledande eget huvudmoment. Exempel:

hudda [...] 1) litet uthus, skjul [...] 2) (oeg.) eländig stuga, koja [...] **ugnkvastvatten** [...] 1) vatten att fukta **ugnkvast** i; 2) StSö: dåligt kaffe

Liksom man i makrostrukturen sårhåller istället för att sambehandla är sålunda betydelsebeskrivningen utpräglad linjär, inte hierarkisk (jfr med Malmgren 1992:138). En indelning i undermoment återfinns företrädesvis i anslutning till förbindelser (särskilt verb-partikelförbindelser) vari artikelns ord ingår. Dessa förbindelser får för övrigt inte sällan istället utgöra eget huvudmoment – utan att det egentligen är semantiskt motiverat, som när förbindelser som *känna efter*, *känna sig fram* och *känna igen* samsas i ett eget huvudmoment på **²känna** efter ett med betydelsen 'erfara med känslan' och ett annat med 'vara bekant med'.

Vad gäller valensen hos verb är angivelserna mestadels högst implicita. Läsaren får nöja sig med att räkna ut eller anta att ordet är transitivt eller intransitivt i samma mån som den angivna ekvivalenten. Stundom ges ändå ett objekt inom parentes i betydelsebeskrivningen, men inte så sällan ingår det ett led i själva definitionen som förmodligen – eller tveklöst, som det framgår av ett åtföljande exempel – uttrycks med ett objekt. Exempel:

³**beta** [...] låta (kreatur) beta

filta [...] behandla tyg så att det blir mjukt som filt, *va`lka o fil`ta dām*

Någon gång dyker också de explicita etiketterna ”tr.” och ”intr.” upp, oftast som inledning till kontrasterade betydelsemoment, till exempel på **hänga**.

Ordboken kompletterar som sagt emellanåt betydelsebeskrivningen med exempel på ordet i bruk. De flesta artiklarna saknar sådana inslag, och de verkar inte i kortare artiklar ges efter någon förutsägbar princip, vare sig med hänsyn till typ av artikel eller typ av språkprov. Däremot är språkproven normalt rikt flödande i de längre artiklarna över formord och basala innehållsord, men där handlar det då mestadels om mer lexikaliserade förbindelser, inte så sällan med egen undermomentindelning. I övrigt kan däremot språkproven stundom vara högst triviala och tillföra mycket litet eller inget alls till betydelsebeskrivningen, till exempel:

bestämmande [...] som gärna vill bestämma, *han va let'a bestæm`ane*

To han ville gärna bestämma lite

Alla språkprov, om än såsom här aldrig så enkla, är noggsamt försedda med egen fullständig betydelseangivelse. En del språkprov återkommer under flera artiklar, vilket vid fall av mer utförliga förklaringar, oftast upprepade fullt ut, kan tyckas onödigt skrymmande. Detta språkprov (med förklaring) återfinns, liksom flera andra, på hela tre ställen (i detta fall i något olika beläggsvarianter):

fjärdedel [...] *du tyik`e du æ et krø`sen mæn du æ' in`te måi`å æn en fjæ`rndåi`ls blau`bu'g* Va du tycker du är ett **kröson** (lingon) men du är inte mer än en fjärdedels **blåbuk** (odon) (sagt till en högfärdig person) [också på **blåbuk** och **kröson**]

Visst kan det på ömse ställe tillföra betydelsebeskrivningen något, men nog hade det räckt med hänvisningar (i stil med ”se äv. x för exempel”) till ett enda redovisningsställe.

Också de språkprov som inte tillför så mycket till ordets beskrivning ger hursomhelst liv åt framställningen, och ofta nog ger de små märgfulla ögonblicksbilder ur det svunna bondesamhälle som var de västgöingska folkmålens kulturkontext:

koraspa [...] *va ska ko'ras'pan kös'ta pau`gaf'löt'* Åk vad skall den usla kon kosta, **pågflott** (pojkspoling)

styckevis [...] *gåb`ana va sa pas' föl'a sa vi kâne sæl`ja sko' o stø`vla stek`evi's* Vö gubbarna var så pass fulla (på en auktion) så vi kunde sälja skor och stövlar styckevis

varla [...] *da va`rlar i tjis`tan, ja tro`r dær æ au`l* To det ”varlar” i kistan, jag tror där är ål

De redovisar gärna sådant som varit stående uttryck och talesätt:

asandes [...] *dæn a`sanes kåmår li`a fo`rt såm dæn ra`sanes* Va den som släpar sig fram kommer lika fort som den som rasar fram

lust [...] *lus`ten dri`vår var`ked* Sa intresset driver verket, d.v.s. ett arbete som man är intresserad av utför man med lätthet (ordspråk)

De kan också knyta sig till små historier. Till de allra bästa av dessa små folklivsskildringar torde denna höra:

datta [...] *dia* (en liten fyraåring diade sin moder. En smed, som såg detta, skrattade. Då skrek barnet: *tøs`t gåb`afa'n, mæn ja dat`ar* To tyst gubbfan, medan jag diar)

Att språkproven ”ej sällan är lödiga” (Benson 1980:212) är det inte svårt att till fullo instämma i.

3.4. Hänvisningar

Sist i artiklarna (eller i ett betydelsemoment) återfinns, efter semikolon, eventuella hänvisningar. Här hänvisar ordboken oftast mycket noggrant till alla sammansättningar där ordet i artikeln är efterled och omvänt på en sammansättning till efterleden som enkelt ord (eller i de fall där den aldrig uppträder på egen hand till den av sammansättningarna med samma efterled där hänvisningar till alla övriga med denna efterled samlats), liksom till alla synonymer i den artikel som uppbär den utförda definitionen (medan övriga som sagt definieras med en hänvisning dit). Visst går det att hitta fall som bär syn för sägen att man som det reserveras för i de inledande kommentarerna (s. XI) inte uppnått någon

fullständighet i dessa korshänvisningar, men på det hela taget är hänvisningssystemet föredömligt fylligt och ger mycket god hjälp åt den som vill samla ihop en hel synonymuppsättning eller ett ords användning i olika sammansättningar. (En iakttagelse som därvid raskt infinner sig är hur rik synonymi nedsättande benämningar ofta uppvisar; så uttrycks betydelsen 'pojkvasker, pojkspoling' av inte mindre än 32 synonymer, redovisade under **pågbattning**.) Ordboken är härutöver frikostig med att också på ett litet friare sätt hänvisa till ord inom samma sfär (till exempel beteckning på samhörig del av samma föremål eller liknande).

4. Sammanfattande värdering

Bedömd efter sin genres egna förutsättningar – som den enbands⁵ dialektordbok den är, där ordens hela polysemi inte alltid kan ges en full eller mer genomarbetat hierarkisk beskrivning, och där ordurvalet måste vara hårt styrt av vad materialet alls uppvisar, i brist på både en fritt flödande korpus och möjligheten till egen introspektion – måste Gösta Sjöstedts göingemålsordbok värderas mycket högt. Den är inte bara ytterst fyllig i antal upptagna ord och tillhörande formredovisning och exemplifiering av dessa utan också rimligt konsekvent och stringent redigerad. Den är ett mycket värdefullt hjälpmedel också för den som inte specifikt intresserar för göingemålen. De invändningar jag redovisat i det föregående gäller mest småsaker och antingen sådant som alltid är öppet för diskussion eller sådana skavanker och skönhetsfläckar som ofrånkomligen vidlåder allt mänskligt verk, åtminstone det av sådan omfattning och komplexitet som detta. Dess främsta – ja, kanhända enda egentliga – brist är, som jag ser det, att normaliseringen till rikspråkliga uppslagsformer inte konsekvent kompletterats med hänvisningar från mer avvikande dialektala former. Därmed kan den vara svår att hitta i – för den som går till den för att söka ett dialektord, och det kan man ju tycka att man helst skall kunna göra så problemfritt som möjligt i en dialektordbok.

Till sist vill jag ändå säga att det är med största förtjusning som jag sammanfattningsvis kan slå fast att en av de fullödigaste dialektordböckerna vi äger i vårt land faktiskt – av alla hörn i riket – är ägnad folkmålet i just mitt hemhärad!

⁵ Det hela boken omfattande försattsbladet som finns i sista delen öppnar för en sådan hopbindning, fastän de enskilda delarna avslutas mitt på en sida i en löpande alfabetfölj, ibland också med en tom baksida, och på första textsidan sedan inleds med till exempel ett "G (forts.)" (del 2), vilket allt för övrigt enligt Björklund (1984:141) "hindrar av rent estetiska skäl en sammanbindning av dem".

Litteratur

- B[enson], S[ven] 1980: [Anmälan av] Gösta Sjöstedt, Ordbok över folkmålen i Västra Göinge härad. Del 1 [...]. I: *Arkiv för nordisk filologi*, årg. 95, 211–212.
- Björklund, Stig 1980: [Anmälan av] Gösta Sjöstedt, Ordbok över folkmålen i Västra Göinge härad. Del 1 [...]. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv*, Tidskrift utg. av Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala, årg. 103, 210–215.
- Björklund, Stig 1984: [Anmälan av] Gösta Sjöstedt, Ordbok över folkmålen i Västra Göinge härad. 2 [...]. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv*, Tidskrift utg. av Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala, årg. 107, 139–141.
- Hansson, Åke 2001: *Ett Österlenmål. Ordbok över dialekten i Östra Ingelstads socken, Ingelstads härad*, Språk- och folkminnesinstitutet, Skrifter utg. genom Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund 10, Lund.
- Holm, Gösta & Aðalsteinn Davíðsson 1986: *Svensk-isländsk ordbok / Sænsk-íslensk orðabók*, andra reviderade uppl. Stockholm.
- Malmgren, Sven-Göran 1992: Om behandlingen av polysema ord i enspråkiga ordböcker. I: *Nordiske studier i leksikografi*, Skrifter utg. av Nordisk forening for leksikografi 1. Oslo, 137–143.
- Persson, Bert 2005: *Ordbok över Oxie härads folkmål. Med fokus på de kustnära socknarna. Böndernas, fiskarnas och kalkbrottsarbetarnas talade språk*. Bunkeflostrand.
- Sjöstedt, Gösta 1936: *Studier över r-ljuden i sydiskandinaviska mål*, ak. avh., Skrifter utg. genom Landsmålsarkivet i Lund 4, Lund.
- S[öderberg], B[arbro] 2000: [Anmälan av] Gösta Sjöstedt, Ordbok över folkmålen i Västra Göinge härad. Del 4 [...]. I: *Arkiv för nordisk filologi*, årg. 115, 263–264.
- Wangö, Joël 1963: *Ordbok över Knäredsmålet*, Skrifter utg. genom Landsmålsarkivet i Lund 14, Lund.

Bo-A. Wendt
 fil.dr, forskare
 Nordiska språk, Språk- och litteraturcentrum
 Lunds universitet
 P1 201
 221 00 Lund
 Bo.Wendt@nordlund.lu.se